

1809

Bekjendtgiörelse

fra

det kongelige danske Videnskabers Selskab,

angaaende

de i Aaret 1808 indkomne Premie-Eskninger

og

dets andre Forhandlinger,

samt

nye Priis-Opgave for Aaret 1810.

I. Forhen udsatte Priis-Spörqsmalles Bedömmelse.

I den mathematiske Classe var for Aaret 1808 udsat en Opgave: *om der gaves noget Maximum i Planet-Baernes Perturbationer ved udvortes Kræfter.* Om denne Opgave er indkommet et Priis-Skrivt i det latinske Sprog, med Devise: *Tentanda est via.* Selskabet har fundet dette Skrivt at være grundigen og vel udarbejdet, og fuldigen at have oplöst Opgaven. Af den Aarsag har det tilkiendt Forfatteren den udlovede Premie, Selskabets Medaille i Guld. Ved den forseglede Seddels Aabning befandtes Forfatteren at være Hr. *Johan Conrad Hegner* i Hernhut i Oberlausitz.

I den philosophiske Classe var for Aaret 1808 under Litr. B fremsat et Spörqsmal om den eclecticke Philosophies Værd og Anbefaling, men formedelst Spörqsmallets Vidtlöftighed og Vanskelighed var Eskningstiden forlænget til Udgangen af Aaret 1809. Selskabet har imidlertid herom modtaget en Afhandling, skrevet i det tydske Sprog med Devise: *Non omnis*

moriar. Man har befundet, at dette Skrivt fortiener megen Opmærksomhed; men da Eskningstiden ei er udløbet för i Januar 1810, saa kan ei heller den endelige Bedømmelse för den Tid foretages. Selskabet indstiller til denne duelige og kyndige Forfatter, om han vil benytte dette Mellemrum til udförligere at udarbeide denne Materie.

Angaaende de i den physiske og historiske Classe udsatte trende Spörgsmaale er intet Svar indløbet.

II. De i Selskabets Forsamling af Medlemmerne forelæste Afhandlinger og andre Forhandlinger.

De i Selskabet af dets Medlemmer forelæste Afhandlinger ere efter chronologisk Orden fölgende:

Den 23 December 1808 forelæste Doctor og Biskop *Münter*, Ridder af Dannebrog, et Stykke af en Afhandling om den odinske Religion.

Den 20 Januar 1809, forelæste Commandeur *Löwenörn*, Ridder af Dannebrog, en Beskrivelse over og nogle Bemærkninger ved det af Uhrmager *Sparrevogn* opfundne Log-Uhr.

Den 3 Februar forelæste Justitsraad og Committeret *Schmidt Phiseldik*, den förste Afdeling af Grundtræk til en Udvikling af Begrebet om Siælen.

Den 17 Februar forelæste Hr. Justitsraad og Professor *Schow* en Udsigt over de nyeste Opdagelser, angaaende den egyptiske Oldtids Kunstminder; den förste Afdeling om Obeliskerne.

Den 3 Marts forelæste Hr. Professor og Sognepræst *Fabricius* en nöiagtig Beskrivelse over alle Grönlændernes Fange-Redskaber ved Sælhundefangsten.

Den 7 April forelæste Hr. Etatsraad *Moldenhaver*, Ridder af Dannebrog, en Oplysning af Don Carlos Historie efter de hidtil ubenyttede Handskrivter i det kongelige Bibliotheks Samlinger.

Den 21 April forelæste Professor *Treschow*, Ridder af Dannebrog, en Afhandling om de ældre Folks Cultur.

Den 12 Mai fremlagde Justitsraad og Professor *Bugge*, Ridder af Dannebrog, sine Observationer fra 1784 til 1808, paa Solformørkelser,

Fixstjerners Bedækning af Maanen, samt Jupiters Drabanteres Formørkelser, med der henhørende Længde-Beregninger, hvilke nöiagtigen bekræftede Kiöbenhavns Observatories Længde. Hvorved tillige blev bestemt Længden af Trondhiem, Bergen og Christiansand i Norge, af Lambhuus i Island og af Gothaab i Grönland.

I Selskabets Möder den 26 Mai, den 2 og 9 Juni, forelæste Justitsraad og Professor *Schow* en Beretning om afdöde Professor og Dannebrogss Ridder *Georg Zoega's* Liv og Fortienester, især med Hensyn til ældre Litteratur, Archæologie og afbildende Kunster.

Af sine Skrivter har Selskabet udgivet *det femte Binds første Hefte*, hvis Indhold er fölgende:

- 1) Mindet af Conferentsraad *Johan Nicolai Tetens*, Formand i den matematiske og philosophiske Classe, ved Justitsraad og Professor *T. Bugge*.
- 2) Undersögelse af det Spörgsmaal, om de nyere Stoikere have laant deres sundere Lærdomme af de Christne, ved Dr. *Christian Bastholm*.
- 3) Micro Electrometriske Undersögelser, ved Professor og Dr. *O. J. Mynster*.
- 4) Om Menneskeslægtens Udartning ved Professor *Treschow*.
- 5) Betragtninger over Cometer i Almindelighed, og i Særdeleshed Observationer paa Cometer i October, November og December 1807, samt dens Bane, ved Justitsraad og Professor *T. Bugge*.
- 6) Gives der noget Begreb eller nogen Idee om enslige Ting? besvaret med Hensyn til Menneskeværd og Menneskevel, af Professor *N. Treskow*.

Selskabets Skrivter ere nu blevne til en betydelig Samling, og bestaaer af: 1) Det Kiöbenhavnske Selskabs Skrivter, 12 Dele i Qvart. 1743-1779. 2) Nye Samling af Videnskabernes Selskabs Skrivter, 5 Dele i Qvart, 1781-1799. 3) Videnskabernes Selskabs Skrivter, 4 Dele og 5 Deels 1 Hefte 1800-1809. Paa det at Selskabet kan stifte desto större Nytte med sine videnskabelige Arbeider, som uden Tvivl maae ansees for en Deel af Nationens litterariske Hæder, har det foræret sine Skrivter til fölgende offentlige og videnskabelige Instituter: 1) Det chirurgiske Academie. 2) Söecadet-Academiet. 3) Til Communitetet eller Seminarium pæ-

dagogicum, samt Borchs, Ehlers, og Walkendorfs Collegier. 4) Til de lærde Skoler i Dannemærk. 5) Til de lærde Skoler i Norge. 6) Til de lærde Skoler i begge Hertugdømmene; ligeledes vil det sende Fortsættelsen, alt som flere Dele udkomme.

Den lærde Islænder *John Olafsen* har ved Selskabets Understøttelse udarbejdet *Supplementer til Ihres Glossarium Sævo-Gothicæ*. Selskabet vilde og bidrage til dette vigtige Værks Trykning, og 22 Ark vare allerede trykte for Boubardementet i September 1807, men bleve tillige med det der hen hørende Manuscript opbrændte; disse Ark maae altsaa paa nyt udarbejdes. Dette Arbejde har Hr. *Olafsen* efter Selskabets Anmodning ei allene begyndt, men endog i denne Sommer bragt til Ende, og sendt et nyt Manuscript til ovenmeldte 22 Ark. Efter Selskabets allerunderdanigste Ansøgning har det allernaadigst behaget Hans Majestæt Kongen ved Fondet ad usus publicos, at lade Hr. *Olafsen* udbetale en Gratification af 200 Rdlr. for denne Omarbejdelse. Med den allerunderdanigste Taknemmelighed erkjender Selskabet den allernaadigste Understøttelse og Beskyttelse, som Hans Majestæt ved flere Leiligheder viser imod Selskabet paa en Tid, da Staten er indviklet i Krig, og bebyrdet med saa mange andre og store Udgifter. Selskabet beklager, at Papirets og Trykningens Dyrhed vil gjøre det høist vanskeligt, om ei umuligt, strax at begynde paa ommeldte Supplementers Trykning.

Den berømte Reisende Baron *Alexander von Humboldt* arbejder i Selskab med *Biot*, Medlem af det keiserlige Institut, paa et Værk, angaaende Magnetismen, Magnetnaalens Misvisning og Inclination; han har anmodet Selskabet, at ville meddele de i de danske Stater anstillede Observationer og Bemærkninger, denne Sag angaaende. Selskabet overdrog til Commandeur *Löwenörn* og til Justitsraad *Bugge*, at opfylde dette Hr. Baronens Önske, hvilket og enhver af dem ved særskilte Afhandlinger og Skrivelser har gjort.

Til Selskabets Medlemmer ere følgende blevne valgte i afvigte Vintre; nemlig: udenlandske Medlemmer: Baron *Alexander von Humboldt*; Hofraad og Professor *Buhle*, i Moschou, Professor *Gilbert* i Halle. Inden-

landske Medlemmer: Professor *Schumacher*, Professor *Münster*, Professor *Ørsted*.

III. Den geographiske Landmaaling.

Den geographiske Landmaaling fortsættes som sædvanligen i denne Sommer. Opmaalingen af Hertugdømmet Slesvig er næsten bragt til Ende, og man har begyndt paa Holsteen. I anstundende Vinter vil der blive begyndt paa Reductionen af de originale Opmaalings-Carter, som ere i en Maalestok af 12 Decimale Tommer paa en dansk Miil, og paa den trigonometriske Construction af Cartet No. 10 over den cimbriske Halvøe.

Det jyske Carte No. 9 er fuldført af Kobberstikker *Angelo*. Formedelst Bombardementet og flere Uheld var dette Arbeide blevet noget forsinket. Selskabet haaber, at man vil være fornøiet med dette Cartes smukke Stikning. Kobberstikker *Angelo* arbeider nu paa det speciale geographiske Carte over Bornholm, tegnet i en dobbelt Maalestok, det er, 4 danske Decimal-Tommer til en dansk Miil, da de øvrige trykte geographiske Carter ere i en Maalestok af 2 Tommer paa Milen.

General-Cartet over Siælland, som saa hyppigen forlanges, var ved de deraf tagne 3 til 4000 Aftryk, saa afslidt, at det nödvendigen maatte opstikkes, hvilket Arbeide Kobberstikker *Sonne* saa vel har udført, at Cartet er ligesaa skiönt, som da det nyligen var stukket, og at det paa ny kan udholde en stor Mængde Aftryk. Det Arbeide, som Kobberstikker *Sonne* i forrige Aar har anvendt paa at opstikke den nordostlige Deel af Siælland, og i Aar paa at opstikke General Cartet, har betaget ham Tid til at arbeide paa det jyske Carte No. 8, hvis Etsning forlængst er færdig; nu arbeider han paa denne Plade med al muelig Iver, og formodentlig vil den blive ganske færdig i Marts 1810.

Det er meget vigtigt, at sørge for, at der ere Lærlinge i Carte- og Bogstavstikning, hvilket sidste er en meget væsentlig Prydelse for Carter. Kobberstikker *Angelo* har antaget en saadan Lærling *Peter Hansen Baagøe*. Denne er Söelimit, og blev i Foraaret udcommanderet til den kongelige Söetieneste. Hofkobberstikker *Haas*, Medlem af Kunst-Academiet, som

besörger Afrykkene af de geographiske Carter, har en Lærling i dette Fag, *Niels Hansen*, som er ansat ved det norske Livregiments tredie Bataillon og ligeledes i Foraaret blev udcommanderet. Efter Selskabets allerunderdanigste Ansøgning har Hans Kongelige Majestæt havt den Naade, at fritage begge disse Lærlinger fra militair Tieneste, saa længe de forblive i ovenmeldte Tienester, og arbeide til Nytte for Selskabet.

Til Brug ved Depôt général de la guerre i Paris og i Besynderlighed ved Constructionen af et meget stort specialt og militair Carte over Tydskland og angrændsende Stater af 400 Blade har den franske Regiering ønsket at erholde de trigonometriske Opmaalinger, Beregninger og Carter over Hertugdømmene Slesvig og Holsteen. Det har behaget Hans Majestæt Kongen, at bifalde denne Begiering, og allernaadigst at befale Videnskabernes Selskab at meddele det forlangte. Selskabet overdrog til Justitsraad og Professor *Bugge*, som har den speciale Direction over den geographiske Landmaaling, at besörge dette temmeligen vidtløftige Arbeide, hvorved Landmaalings-Inspekteur *Caspar Wessel*, med megen Velvillighed og utrættet Flid har gaaet til Haande og det paa en saadan Maade, som man kunde vente af denne duelige Geograph. I Følge heraf ere et trigonometrisk Carte over begge Hertugdømmene, alle Triangel Rækker, eller den hele Triangelering, Trianglernes observerte Vinkler og beregnede Sider, Stationernes Frastand fra Kiöbenhavns Meridian og dens Perpendicular, samt de vigtigste Stæders beregnede og observerte Længder og Bredder afsendte til General Grev *Sanson*, som er Directeur over Depôt général de la guerre. Man har ved Depôtet været særdeles vel fornöiet med de danske trigonometriske Operationers Omstændelighed, Orden og Nöiagtighed, og General Grev *Sanson* har i en meget forbindlig Skrivelse til Secretairen takket Selskabet for dette meget vigtige Bidrag til desto større Nöiagtighed af det store Carte over Tydskland, hvilket Depôtet efter Keiserens af Frankerig og Kongen af Italiens Befaling udarbejder.

Efter Selskabets Befaling har Depôt général de la guerre erhholdet et Exemplar af alle de udgivne og trykte geographiske Carter til No. 7 af Jylland inclusive. Da det geographiske Carte No. 8 paa hvilket Kobberstikker *Sonne* arbeider, ei endnu er udgivet, saa manglede der et Stykke af

den speciale Situation fra Hertugdømmet Slesvigs Grændser eller fra Riber, langs med Konge-Aaen og til Kolding og op til Grændsen af det jydsk Carte No. 7. Af dette Stykke har General Grev *Sanson* forlangt og erhholdet en Copie, saa at Depôtet nu eier fuldstændige Carter over hele Dannemark efter en Maalestok af 2 Decimale Tommer paa en dansk Miil.

IV. Den danske Ordbog.

Commissionen for Redactionen af den danske Ordbog, hvis Formand er Professor *Wiborg*, Ridder af Dannebrog, og hvis övrige Medlemmer ere Justitsraaderne *Thorkelin*, *Kierulf* og *Schow*, fortsætter sine Arbeider med ufortröden Flid. Bogstavet I er nu trykt og bekiendtgiort. Der arbeides med al Flid paa Bogstavet K og flere af de fölgende Bogstaver, og til alle de övrige ere samlede mange Materialier ved duelige og kyndige Extrahentere.

Commissionen har indseet, at i Provindserne kunne samles en Deel vigtige og mærkelige og betydelige Ord tiil Sprogets Berigelse. Ved trykte Circulairer fra Selskabet til Geistlighedern og ved Skrivelser fra Selskabet til Biskopperne i Dannemark ere de Geistlige indbudne, at ville indsende Bidrag til Ordbogen, af hvad de i deres Egn i Sproget maatte finde vigtigt og mærkværdigt. Flere Geistlige have herudi opfyldt Selskabets Begiering, og det har erhholdet flere vigtige og interessante Bidrag. De Geistlige, som i det sidste Aar have indsendt Bidrag, ere fölgende: Hr. *Bloch* i Lönborg; Hr. *Stockholm* i Lindam; Hr. *Kaalund* i Hemmet; Hr. *Fogtman* i Sönderbork; en *Anonym* i Egnen af Ribe; Hr. *Wendelin* i Staabye; Hr. *Olivarius* i Welling; Hr. *Bruun* paa Manöe; Hr. *Fog* i Spandet; Hr. *Bork* i Borup; Hr. *Schow*, Provst i Hierum Hered; Hr. *Knap* i Brahetrolleborg; og endeligen fra Cancellieraad *Fogtman*, Mundarten i Varde og dens Omegn, og nogle i Riber Amt brugelige provinciale Ord.

Ligeledes vare der trykte og udfærdigede Skrivelser til Bisperne i Norge; men för de kunde blive opsendte, bleve de ved Bombardementet i September 1807 ödelagte; nye Circulairer ere derfor besörgede trykte ved Ordbogs Commissionen, og nye Skrivelser til Bisperne udfærdigede af

Secretairen; formedelst Vanskeligheden af Communicationen med Norge, kan disse store Pakker ikke komme med Posten, og private Reisende vil nödigen besvære og belæsse sig med dem, saa at ikkun til et Stift er Circulairet opsendt i Sommer, og af den Aarsag ere endnu ingen Bidrag fra Norge indløbne.

Den værdige og flittige Islænder *John Olafsen* har i flere Aar arbeidet ved den danske Ordbog fornemmeligen med Hensyn til Oplysninger fra de ældre nordiske Sprog. Hans høie Alder af 73 Aar, hans svage Syn, og hans andre litterairiske Arbeider tillade ham ei længere at kunne arbeide ved Ordbogen; for dette Arbeide har han aarligen havt 150 Rdlr., hvilke han i disse dyre Tider ei kan taale at miste af sine, ikke oversflödige, Indkomster. Fra Selskabet kan han ei erholde disse 150 Rdlr., som Pension, da Ordbogs-Commissionen höiligen behöver dem, og ei kan undvære dem til andre Medarbeidere i hans Stæd. *Olafsen* har derfor hos Kongen allerunderdanigst ansögt, at disse 150 Rdlr, hvilke han saaledes aarligen mister, maatte ham godtgjöres af den kongelige Kasse. Denne Ansögning har Selskabet allerunderdanigst anbefalet til allernaadigst Bönhörelse; ved Skrivelse af 17 Juni har det behaget det kongelige danske Cancellie, at underrette Selskabet, at Hans Majestæt Kongen allernaadigst har bevilget denne Ansögning, og at *Olafsen* fra 1 Januar 1809 erholder disse 150 Rdlr. aarligen udbetalt af den kongelige Kasse. Saaledes er denne værdige Olding, der i en lang Række af Aar med saa megen Flid har arbeidet i de ældre nordiske Sprog, ved denne kongelige Gavmildhed sikkret for et anstændigt Udkomme i sin høie Alderdom.

V. Uddelte Belöninger, indsendte Afhandlinger, Böger, med videre.

Landmaalings-Inspecteur *C. Wessel* vilde for at construere det trigonometriske Carte over Hertugdömmene ikke modtage nogen Betaling. Selskabet har i det Sted gjort ham en Foræring af dets geographiske Carter og den hele Samling af dets udgivne Skrivter.

Landmaalings Inspecteur *S. Bruun* har til Selskabet indsendt: 1) Tabeller over Coursen af dansk Courant- eller Banco-Sedler imod Species Mynt fra al pari Cours til en Cours af 300. 2) Statistiske Tabeller over Haderslev, Apenrade, Sønderborg og Nordborg, samt Glüksborg Amter, tilligemed Forsög til Bestemmelse af det Areal Tönder Hartkorn, der i det egentlige Dannemark kan i Giennemsnit regnes at gaae paa 1 Ploug i det Slesvigske. For disse Tabeller og Beregninger har Selskabet tilkiendt ham sin Medaille i Sölv, som et Agtelsestegn.

Doctor *Wedel Simonsen*, har indsendt Udsigt over Nordens ældste Historie. Denne Afhandling har fortient Selskabets Opmærksomhed, og indføres i Selskabets Skriver; Forfatteren erholder, som et Agtelses-Tegn Sölv-Medaillen.

Hr. *Johan von Modler*, Capitain i det keiserlige österrigske Artillerie, har indsendt en Afhandling, som Svar paa det af Selskabet for Aaret 1805 udsatte matematiske Spörqsmaal om Theorien af Kræfternes Parallelogram; men da Selskabet i sit Möde den 13 Juni 1807 havde tilkiendt den portugisiske Ingenieur-Major og Professor i Mathematiquen i Coimbra *M. P. de Mello*, den udlovede Belönning, saa kan Capitain *von Modlers* Afhandling ikke komme i Betragtning, og det saa meget mindre, som han har sat sit Navn paa Afhandlingen, og ei indsendt en forsegleet Seddel med Devise.

Amanuensis ved det kongelige Bibliothek *Molbeck*, har indsendt en Pröve af en dansk orthographisk Ordbog, hvorudi han vil følge den i den danske Ordbog antagne Retskrivning. Selskabet har fundet denne Pröve særdeles god, og har opmuntret Forfatteren til at udgive dette Skrivt, hvilket vil giöre saa meget mere Nytte, som mange af Bögers og offentlige Blades Forfattere tillade sig en saa besynderlig Retskrivning, at man ofte ikke kan igienkiende bekiendte og i Sproget antagne Ord. Capitain *Cramer* har indleveret en Theorie om Krumtappen, som synes at fortiene Selskabets Opmærksomhed; imidlertid maae Selskabet udsætte sin endelige Dom, indtil den matematiske Classes Betænkning derom indkommer, hvilken er forsinket ved Capitain *Höiers* Sygdom, Reise og Död, efterdi Afhandlingen befandtes hos ham.

Den förste Observator ved det kongelige Observatorium *Mathias Bugge* har indsendt en Afhandling om de nye Planeter i Almindelighed, og hans Observationer paa den nyeste Planet Vesta i Særdeleshed og dennes Opposition med Solen i September 1808. Selskabet har fundet denne Afhandling værdig til at indføres i dets Skrivter og tilkiendt Forfatteren sin Medaille i Sølv, som et Agtelses-Tegn.

Det kongelige Admiralitets Collegium har forlangt Selskabets Dom om et til samme indsendt Skrivt under Titel: *Forsøg til at bestemme Skibets Figur under Vandet, af Jens Fjergen Pihl*. Selskabet tilmeldte Admiralitets-Collegiumet, at det fandt, at denne Afhandling indeholder umiskienkelige Prøver paa Forfatterens gode Kundskaber i de højere Calculer, samt hans Skarpsindighed og Tænkksomhed i at anvende disse til Skibsbyggeriet; men at Selskabet ikke kunde paatage sig, at være ansvarlig for, om Udfaldet vilde svare til Forventningen, naar Skibe virkeligen bygges efter de i denne Afhandling nedlagte Grundsætninger og Formeler. I en særskilt Skrivelse til Forfatteren har Selskabet bevidnet ham sin Agtelse. Admiralitets-Collegiummet har siden opmuntret og belønnet denne duelige Mand.

Af Bøger ere følgende indsendte til Selskabet:

Fra det keiserlige Institut i Paris: *Mémoires de l'institut de France, l'année 1806. 3 Vol.*

Fra samme: *Base du Système métrique décimal, ou Mesure de l'arc du méridien entre Dunkerque et Barcelone par Mess. Méchain et Delambre. 2 Vol. Paris 1806 et 1807.*

Den franske Minister *Cretet* har ladet Selskabet tilstille følgende meget skiønne og paa offentlig Bekostning udgivne Værk: *Voyage de Découvertes aux terres australes, rédigé par M. F. Péron. Tom. 1. Paris 1807, in 4to.*, med et tilhørende Atlas med meget skiønne illuminerte Kobbere. Dette skiønne Værk har Selskabet foræret til det kongelige Bibliothek. General Grev *Sanson*, Directeur du Dépôt général de la guerre har ved Hr. *le Cesne*, Capitaine og Ingenieur-Geographe indsendt: *instruction sur la disposition et la tenue des registres de calculs géodésiques.*

Ligeledes har General Grev *Sanson* indsendt en Prøve af den ved Dépôtet vedtagne Form, efter hvilken de derfra udgivne Carter skal tegnes og stikkes, hvilken Prøve udmærkede sig ved sin Skiønhed og Fiinhed i Stikket. Saa fint Arbeide kan ikke udholde mange Aftryk uden paa nyt at maatte opstikkes; og da vilde uden Tvivl meget af den fine Skiønhed gaae forloret.

Hr. Ingenieur-Major og Professor i Mathematik i Coimbra *M. P. de Mello* har indsendt til Selskabet: *Mémoires sur l'astronomie pratique par M. J. Monteiro du Boch, traduits du portugais par Mr. de Mello.*

Etatsraad og Ridder *Fuss*, Secretair ved det keiserlige Videnskabers Academie i St. Petersburg, har indsendt bemeldte Academies Premie-Liste for 1810.

Fra Forfatteren er indsendt følgende Skriyt: *Mémoire sur la Question proposée par la Société de Médecine de Lyon: Quels sont les signes diagnostiques et prognostiques, que peut fournir, dans les maladies aiguës et chroniques l'état de la langue, des lèvres et des dents? Quelle conséquence doit-on en déduire dans la pratique? par J. F. Hernandez, Médecin en chef de la marine, Professeur à l'école Imperiale de Médecine Navale du port de Toulon etc.*

Hr. Hofmechanicus og Dannebrogsmænd *Plötz* har i Selskabet foreviist et af ham indrettet Instrument, kaldet en Secretair, ved hvilket man paa en Gang kan skrive tvende Breve og Navne med den største Lighed.

Capitain *Montville* har i afvigte Aar til Selskabet indsendt Prøver af det af ham ved Cementering forfærdigede Staal, hvorom han forlangte Selskabets Dom. Af dette montvilliske Staal lod Selskabet forfærdigede Meisler, Drilleborer, Gravstikker, Knive og Skruer til hvilke Arbeider dette Staal befandtes at være fortrinligt godt. Paa denne Grund blev dette Staal anbefalet til Commerce-Collegium, hvilket dertil har ladet bygge Ovne, og under Opsyn af dertil udnævnte Commissarier Professorerne *Becker* og *Smidt*, har Capitain *Montville* forfærdiget Staal i det store. Heraf har han igien indsendt Prøver til Selskabet, hvilke man ei paatvivler at være af samme Godhed, som de første Prøver; men da denne Sag nu er henlagt til et af Regierings-Collegierne, og Staalet anbydes til offentlig Salg, saa

bad Selskabet sig undskyldt for at anstille flere Pröver, fordi det nu bliver Kunstnere og Haandverkere, som kiøbe og bruge Staalet, der egentligen skal bestemme dets Værd og Brugbarhed.

Fra Secretairen ved det Harleinske Videnskabers Selskab *Dr. van Marum* er indsendt bemeldte Selskabs Premie-Liste for 1810 og 1811.

Instrumentmager *Hofman* har i Selskabet foreviist en Maskine, ved hvilken han ved Hiulværk kan dele en opgiven ret Linie i et opgivent Antal af lige Dele, saasom Thermometer, Hygrometer eller andre Instrumenter.

VI. Nye udsatte Opgaver for Aaret 1810.

1. I den mathematiske Classe.

Et Legeme af en cylindrisk Form, saasom en congrevisk Ild-Raket, drives under en vilkaarlig Vinkel med Horizonten af en udfarende Ildström og fölgelig med en vedvarende Kraft. Ved den afbrændte Masse formindskes Legemets Tyngde bestandigen. Der spørges: 1) hvilken Krumlinie eller Bane vil Legemet igiennemlöbe? 2) hvilke Perturbationer i Banen kunde det foraarsage, om den brændbare Masse ej afbrænder i parallele Lag, saaledes at den brændende Flade ei al Tid er perpendicular paa Axelen, og hvorledes disse Perturbationer bedst kunde afhjelpes? 3) Da man for at frembringe en större Brændings-Flade er nödt til at bore Raketten, hvilken er da den fordeeltigste Dannelselse, som man bör give Boringen? Selskabet önsker og at der, om muligt, maatte tages Hensyn til Luftens Pression og Modstand; men om dette ikke skeer, saa dog belönnar Selskabet den bedste Besvarelse af ovenmeldte trende Poster.

Corpus, quod formam et figuram cylindri habet, veluti pyrobolus Congrewii, sub qualibet elevatione aut sub quovis cum horizonte angulo flammis ex eo continuo erumpentibus propellitur et projicitur. Dum materies, quæ igni pabulum præbet exurit, pondus corporis minuitur. Quæritur 1) Quænam curva vel trajectory a corpore isto describatur? 2) Si materies inflammabilis, quam cylindrus continet, ita comburitur, ut strata confragantia nec invicem parallela nec ad axim perpendicularia

sint, quænam trajectoriæ perturbations exinde orientur, et quomodo præveniri, et emendari possint? 3) Cum necesse sit pyrobolos eum in finem perforare et excavare, ut major superficies flammæ offeratur et vis ignis erumpentis augeatur, quæritur, quæ foraminis optima sit forma et figura? In votis habet Societas, ut resistentia et pressio aeris quoque, si fieri possit, considerentur; nihilo tamen minus, etiamsi hoc desideraretur, tamen Societas præmium deferet auctori, qui tria supra nominata momenta optime exposuerit.

2) I den physiske Classe.

Forholdet imellem Electricitet og Magnetismus, lige mærkværdige ved Lighederne og Ulighederne i disse Kræfters Yttringer, har allerede længe tildraget sig Naturgrandskernes Opmærksomhed, og fundet ivrige Undersøgere. Imidlertid har dog denne Gienstand ved de senere Tiders Opdagelser endnu vundet en langt højere Interesse. Mange dybsindige Ideer ere derom blevne fremsatte, uden at gaae over i den egentlige experimental Physik; mange nye og vigtige Forsøg ere blevne anstillede, uden at finde tilstrækkelig Prøvelse. Selskabet troer derfor, at en lykkelig Anstrængelse vilde bringe denne Deel af den experimentale Naturlære til langt større Modenhed. I Følge heraf udsætter det sin Medaillie i Guld for den bedst paa Erfaring grundede, eller dog med bekræftende Erfaringer ledsagede, Undersøgelse over Forholdet imellem Electricitet og Magnetismus.

Iam dudum physici rationem, quam habent interse electricitas et magnetismus, phænomenis similibus non minus quam dissimilibus insignem, magna diligentia explorare conati sunt. Huic tamen disquisitioni observatis et inventis recentissimorum temporum magnum momentum accedit. Haud pauca experimenta exalta Meditatione hac de re protulerunt philosophi, quæ autem cum decretis physices experimentalis hodiernæ nondum satis arcte sunt conjunctæ; multa experimenta nova eaque gravia instituerunt physici non nulli, quæ autem nondum satis ab aliis examinata esse videntur. Hanc igitur physices experimentalis partem multo perfectiorem reddi posse existimat Societas Regia; ideoque præmio conde-

corabit autorem, qui, experientia aut duce aut teste utendo, rationem mutuum electricitatis et magnetismi optime et solide exposuerit.

3) I den historiske Classe.

Selskaber forlanger en rigtigere og nøiagtigere Undersøgelse af Kong Waldemar den førstes saavel Moders Ingeborgs, som Gemahlindes Sophies russiske Herkomst og Slægtskab.

Desiderat Societas, ut Regis Waldemari primi tam Matris Ingeburgis, quam reginæ Sophiæ origo et cognatio russica curatius et explicatius quam hucusque factum est, illustrentur.

4) I den philosophiske Classe.

A) Da der endnu stedse gives dem, der nægte Nyttens af physiske Erfaringer og Theorier til at oplyse Sielens eller de indvortes Sanders Særsyner, og da man paa den anden Side enten ei synes, at erkiende de psykologiske Bemærkninger og Forklarings-Arters Nytte i Legemernes Naturlære eller dog meest at indskrænke dem til den practiske Lægekunst, saa ønskes, med Hensyn til disse Meninger, en nærmere Udvikling og Bestemmelse af det Forhold som Psychologie og Physik have til hverandre, og historiske Beviser for, hvad enhver af dem virkeligen har bidraget til den andens Fremgang.

Cum sint, qui experimentorum et doctrinarum physicarum usum in animi seu sensus interni phænomenis explicandis adhuc inficientur, et cum alii vicissim observationes et rationes psychologicas ad investigandas rerum corporearum causas vel prorsus aspernari videantur, vel earum usum certe solis morborum quorundam curationibus definiant, operæ pretiam fuerit, harum sententiarum simul ratione habita, plenius docere et statuere, quatenus psychologia et physica inter se revera conjunctæ sint, et quid quævis harum disciplinarum ad alteram promovendam hactenus contulerit, argumentis historicis demonstrare.

Dette Spørgsmaal udsættes for Aaret 1810, inden hvis Udgang Eskningen maae være indsendt.

B) Da Ideen til et almindeligt og characteristisk Sprog, som *Leibnits* har givet, hverken af ham selv er tilstrækkeligen udviklet, eller af andre synes at være fattet, saa forlanges en tydelig og nøiagtig Beskrivelse over saadant Sprog, en Underretning om Maaden, paa hvilken et saa ønskeligt Sprog kunde udføres, og tillige en Undersøgelse, om og hvorvidt de Methoder, som i nogle Videnskaber, saasom Mathematik og Chemie, især den nyere, allerede ere prøvede, ogsaa i Philosophie og de andre den menneskelige Kundskabs Grene rigtigen kan anvendes.

Cum idea lingvæ universalis, et characteristicæ a Leibnitio propositaneque at eo ipso satis explicata sit, nec ab aliis omnino videatur intellecta, detur luculenta et accurata hujusmodi lingvæ descriptio, doceaturque via, qua rem exoptatissimam perficere contingat, et disquiratur simul, num et quatenus rationes, in non nullis disciplinis, velut in mathesi et chemia, præsertim recentiore, jam tentata, etiam in philosophia ceterisque humanæ cognitionis partibus recte iniri queant.

For at give desto længere Tid til dette vigtige Spørgsmaals Besvarelse udsættes det for Aaret 1811, ved hvis Udgang Svaret først skal indsendes.

For den bedste Besvarelse af enhver af disse Opgaver udsætter Selskabet en Belønning af sin Medaille i Guld af 50 danske Ducaters Værdie, naar det befinder Besvarelsen at være grundig, tilstrækkelig og fuldstændig. Selskabet indbyder alle Lærde og Sagkyndige (Selskabets egne i de danske Stater boende Medlemmer undtagne) til at besvare disse Spørgsmaale. Afhandlingerne kan skrives i det latinske, franske, engelske, tyske, svenske eller danske Sprog, uden Navn, med Motto eller Devise, hvilken tillige skrives paa en forseglet Seddel, som indeholder Forfatterens fulde Navn, Stand, Embede og Opholdssted.

Naar man undtager Opgaven i den philosophiske Classe Littr. B, saa maae Premiè-Eskningerne for alle de andre Opgaver indsendes inden Udgangen af Aaret 1810 til Selskabets Secretair Justitsraad og Professor *Bugge*.

Angaaende de Priisopgaver, hvilke Selskabet er pligtig efter de Thottiske og Classenske testamentariske Dispositioner aarligen at udsætte, da er derom i Aaret 1800 udgivet et særskilt Programma, hvilket indeholder en Fortegnelse af 21 Opgaver, vedkommende den practiske Mechanik, Agerdyrkning, Skovvæsenet og andre Landhuusholdningens Grene, hvilket Programma hos Selskabets Secretair kan erholdes. Denne Indbydelse er endnu vedvarende, og disse Opgaver blive endnu staaende til Premiers-Eskning og Tilkiendelse med følgende Forandringer: For No. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 20, 21 bestemmes Eskningstiden til Udgangen af Aaret 1810. Derimod udgaae No. 16, 17 og 19, fordi disse Spørgsmaale allerede ere besvarede, og med den udlovede Premie belønnede. De for ovenmeldte staaende Opgaver udlovede Belønninger ere, efter Spørgsmaalets Beskaffenhed og dets mindre eller større Vanskelighed fra 50 til 100 Rdlr. i Penge; Selskabets Medaille gives ikkun for de af dets fire Classer udsatte Opgaver, hvilke i denne Bekiendtgjørelse ere anførte.

For No. 8 angaaende Dyrkningen af Spelten (*Triticum Spelta*), med videre, er ikkun udlovet en Belønning af 100 Rdlr., men formedelst denne Kornsorts fortrinlige Brugbarhed og Nytte, samt Dyrkningens Vigtighed, har Selskabet i dette ligesom i forrige Aar fundet for godt at forøge den udlovede Premie, og at fordoble den til 200 Rdlr. Derved forventer det saa meget meere at opmuntre duelige og kyndige Landmænd til Speltens Dyrkning og til at anstille Sammenligning imellem Fordelene af denne og af andre heri Landet dyrkede Kornsorter.

Alt ovenstaaende bekiendtgjøres efter det kongelige danske Videnskabers Selskabs Befaling i dets Möde den 30 Juni 1809.

Thomas Bugge,

Selskabets Secretair.

Kiöbenhavn.

Trykt hos E. A. H. Möller, Hof- og Universitetsbogtrykker.